

STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Autor rozprawy:	mgr Marcin Popławski
Promotor rozprawy:	dr hab. Maciej Szargot, prof. UŁ
Promotor pomocniczy:	dr Olga Binczyk, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie
Temat rozprawy doktorskiej:	Obraz Wielkiej Brytanii w polskim i angielskim podróżopisarstwie w latach 1790-1839

Niniejsza rozprawa stanowi komparatystyczną analizę polskich i angielskich świadectw podróży po Anglii, Szkocji, Walii i niewielkim obszarze Irlandii, które odbyły się w pierwszych dziesięcioleciach XIX wieku. Do badań porównawczych wybrano teksty prezentujące zarówno kobiecy, jak i męski punkt widzenia, utrzymane w konwencjach różnych gatunków literackich i paraliterackich. Zestawienie trawelogów powstałych w dwóch różnych tradycjach narodowych pozwoliło przedstawić pełniejszy, bardziej obiektywny, literacki obraz Królestwa Wielkiej Brytanii w latach 1790-1839. W toku wywodu systematycznie wracam do charakterystycznych i ważnych dla epoki romantyzmu tematów moralnych (wolność, obecność i brak drugiego człowieka), estetycznych (piękno, wzniosłość, malowniczość) i społecznych (napięcia międzyklasowe, relacje między narodami). Wokół tych tematów prowadzona jest refleksja komparatystyczna tworząca literacki obraz kraju.

Rozprawa składa się z pięciu rozdziałów, wstępu, zakończenia, bibliografii i spisu ilustracji. We wstępie przedstawiono aktualny stan badań nad literaturą podmiotową, sylwetki autorów oraz ich teksty – świadectwa podróży. W tej części znalazły się również uwagi metodologiczne poświęcone narzędziom komparatystyki literackiej rozumianej jako część komparatystyki kulturowej. Rozdział pierwszy poświęcony jest wyobrażeniom na temat Wielkiej Brytanii jako koncepcji w świadomości społecznej i estetycznej podróżników, głównie Polaków. Wyobrażenia te uznaję za warunek wstępny procesu budowania obrazów, którym poświęcone są kolejne rozdziały. Rozdział drugi jest owocem badań nad literaturą podróżniczą, wliczając w to starodruki z końca XVIII w. oraz stare mapy Anglii i Szkocji, do których miałem dostęp podczas kwerendy w National Library of Scotland w Edynburgu w 2019 r. jako beneficjent programu PROM-NAWA. W tym rozdziale zwrócono uwagę na sposób patrzenia na drogę oraz to, w jaki sposób wybierane szlaki i środki komunikacji mogły kształtować literackie obrazy odwiedzanych miejsc i przestrzeni. Rozdział trzeci dotyczy sposobów patrzenia na ludzi, którzy wypełniają miejsca i przestrzenie wizytowanej i eksplorowanej przez podróżników Wielkiej Brytanii, stają się

mimowolnie aktorami i uczestnikami podróży. Ich zachowania, obyczaje oraz interakcje podróżników z nimi pozwalają na kolejne porównania i szukanie różnic w obrazowaniu. Struktura kolejnego, czwartego rozdziału zbudowana jest na opozycji centrum i prowincja. W pracy celowo rezygnuję ze szczegółowych obrazów miast na rzecz obrazów Londynu i Edynburga oraz ważnej przestrzeni życia społecznego, gospodarczego i politycznego, jakim na początku XIX wieku było angielskie *countryside*. Ostatni, piąty i najbardziej obszerny rozdział rozprawy, poświęcony jest obrazom przyrody i przestrzeniom, w której podróżnicy doświadczali Wielkiej Brytanii przez świat natury ożywionej i nieożywionej.

Na podstawie przeprowadzonych badań komparatystycznych widać rolę literatury podróżniczej w budowaniu obrazu kraju, który w tamtych latach uważany był za centrum Europy i świata. Obserwacje polskich i angielskich podróżników są w wielu miejscach zbieżne, szczególnie jeśli chodzi o zagadnienia estetyczne i społeczne. Porównawcze odczytanie tekstów podróżniczych wskazuje, że fascynacja Polaków Wielką Brytanią była faktem; rozwiązania polityczne, organizacja codziennego życia, kultura zachowania oraz sposób implementowania ważnych dla epoki idei, były wzorem, w poszukiwaniu którego ruszono w podróż. Można również wnioskować, że dziewiętnastowieczne podróże po Wielkiej Brytanii mogły być sposobem na poznawanie i odkrywanie nowych wartości. Do tego w szczególnym stopniu przyczyniły się eksploracje terenów dziewiczych, czego przykładami w pracy jest Szkocja, czy kolebka angielskiego romantyzmu, Kraina Jezior. Nie są z całą pewnością świadectwa podróży laudacją na cześć ojczyzny Szekspira. Cytowani w tekstach podróżnicy w równym stopniu pozwalają sobie na krytyczne uwagi, co można uznać za oznakę autentyczności w narracji podróżniczej tamtego okresu.

Przedstawiona praca z założenia pokazuje obraz wykrojony z większej całości. Jest niedokończoną próbą odczytania tekstów w taki sposób, aby na treści znane polskiemu czytelnikowi nałożyć nową, pochodzącą z mniej znanych oryginalnych, angielskich źródeł podróżniczych. Tak przedstawiona opowieść o Wielkiej Brytanii staje się bardziej obiektywna i pokazuje, że narzędzia komparatystyki literackiej, przyłożone do tekstów z różnych kultur, pozwalają pełniej poznawać studiowany obiekt.

27.05.2020

Marcin Pęksa